

Rådslag om vår miljö

Innehållsförteckning

Inledning	3
Utgångspunkter	3
Vatten och hav	5
Jordbruket	8
Skogsbruket	10
Kemikalier	11
Tungmetaller och andra gifter	12
Biologisk mångfald	13
Tillgång till en ren natur	15
Miljö- och klimatforskning	16
Det egna miljöansvaret	17
Bilaga: Miljökvalitetsmålen	19

Inledning

Klimatpolitiken, som vi genomförde ett rådslag om hösten 2007, är en mycket viktig del av miljöpolitiken. Att minska utsläppen av växthusgaser och bromsa de av människan orsakade temperaturökningarna är en avgörande fråga för hela vår miljö. Klimatförändringarna hotar ekosystem över hela jorden och många djur- och växtarter riskerar att försvinna.

Därför valde rådslagsgruppen om klimat och miljö att först lägga fram ett förslag till en ny socialdemokratisk klimatpolitik. Den 22 augusti behandlade partistyrelsen en socialdemokratisk klimatplattform som utgick från förslagen i rådslaget.

Nu går vi vidare och genomför ett rådslag också om den övriga miljöpolitiken. De frågor vi behandlar i detta rådslag handlar om hur vi brett bygger ett hållbart samhälle där vi inte förstör vår gemensamma miljö. Vi pekar på de miljöproblem vi har, både i Sverige och i världen i stort, och frågar efter förslag till lösningar. Ofta handlar det om att finna lösningar som både löser våra miljöproblem och skapar förutsättningar för ny grön tillväxt. I andra fall handlar det om att väga miljöintressen mot andra intressen. I några fall står olika miljöintressen mot varandra, och vi behöver göra ett vägval.

Utgångspunkter

Vi socialdemokrater vill bygga ett ekologiskt, ekonomiskt och socialt hållbart samhälle där människors livskvalitet kan öka. Vi skall ha en god ekonomisk utveckling utan att vår gemensamma miljö försämras. Naturen skall vara fri från onaturliga skadliga ämnen. Djur och växter skall kunna utvecklas i sina naturliga miljöer. I alla våra politiska beslut skall miljöperspektivet finnas med.

I grunden handlar det om att fundera över hur vi lever och producerar våra varor. Med ny miljövänlig teknik är det inte bara möjligt att minska vår miljöpåverkan utan också att skapa nya resurser för att utveckla vårt välfärdssamhälle. Genom att minska vår förbrukning eller återvinna det vi förbrukar kan vi minska belastningen på jordens gemensamma resurser. Om hela världen hade den resursförbrukning som vi har i Sverige skulle det behövas 3,4 jordklot för att försörja jordens befolkning. Det är inte långsiktigt hållbart.

Vi har gjort mycket i Sverige för att förbättra vår miljö. Internationellt sett ligger vi långt framme. Vi har gått före och tidigt använt oss av ekonomiska styrmedel, vi har minskat utsläppen av växthusgaser, värnat den biologiska mångfalden och arbetat för förbud av farliga kemikalier.

Det återstår dock mycket att göra. Den socialdemokratiska regeringen fastställde 16 nationella miljö kvalitetsmål som skall uppnås till 2020 för att säkra en hållbar utveckling på alla områden (se bilaga). Miljömålsrådet visar i sin senaste utvärdering av målen att fler än

hälften är mycket svåra eller inte möjliga att nå inom tidsramen.¹ Utvecklingen går åt rätt håll, men det går för långsamt. Vi behöver därför en nystart i den svenska miljöpolitiken.

En viktig fråga är hur vi utformar politiken framöver. Det krävs en bra avvägning mellan olika styrmedel i miljöpolitiken utifrån vad som är bäst för miljön och vad som är ekonomiskt mest effektivt. Miljökrav kan säkras antingen genom ekonomiska styrmedel eller genom regelförändringar.

Ekonomiska styrmedel kan i sin tur utformas antingen som ett bidrag eller en skattelättnad för det som är bra för miljön eller genom att en miljöavgift läggs på det som skadar miljön. Ekonomiska morötter har stora politiska fördelar, men innebär samtidigt högre utgifter för staten. Miljöavgifter har den fördelen att de inbringar intäkter till staten som i sin tur kan användas till andra miljöåtgärder.

Regelförändringar kan också ske på olika sätt, antingen direkt genom lagstiftning eller genom frivilliga överenskommelser där exempelvis staten, näringslivet och/eller miljöorganisationer kommer överens om vilka miljökrav som bör ställas på olika områden.

Den Europeiska unionen har en mycket viktig roll att spela inom miljöpolitiken, både som global aktör och genom att driva en egen radikal politik. EU har kompetens på miljöområdet och kan lagstifta om tydliga miljökrav. Beslut som EU fattar och som gäller på hela den inre marknaden har stor betydelse för miljön. Sverige skall därför fortsätta att aktivt driva på miljöarbetet inom EU.

En avgörande fråga för den globala miljöpolitiken är att få med växande ekonomier och Kina, Indien och Brasilien i miljöarbetet. Om världens framtida tillväxt sker med en gammal teknik kommer det få mycket negativa miljökonsekvenser. Därför krävs det ett brett internationellt samarbete kring miljöfrågorna. Det är viktigt att Sverige och EU är pådrivande i det arbetet.

Miljöfrågan har också en mycket nära koppling till fattigdomsbekämpningen. Tillgång till rent vatten, säkra livsmedel, en fungerande avfallshantering och en miljö utan gifter och kemikalier har stor betydelse både för människors hälsa och för ett lands ekonomiska utveckling. Många fattiga länder riskerar att drabbas hårt av klimatförändringarna och har mycket begränsade möjligheter att hantera dem. Miljön måste därför finnas med i en politik för global utveckling.

- Hur bör tonvikten generellt ligga mellan lagstiftning och ekonomiska stimulanser på miljöområdet? Vilka typer av ekonomiska stimulanser bör vi ha, piskor eller morötter? Hur ser ni på förhållandet mellan lagstiftning och frivilliga överenskommelser?

¹ <http://www.regeringen.se/content/1/c6/01/25/37/45f94f02.pdf>

- Hur utformar vi en miljöpolitik som stöder en hållbar tillväxt? Vad har ni för konkreta idéer på politiska åtgärder som samtidigt ger tillväxt, social rättvisa och ekologisk hållbarhet?
- Kan miljöpolitiken komma i konflikt med andra intressen? Hur bör vi som parti i så fall göra en avvägning mellan dessa olika intressen? Bör vi prioritera miljöintressen även när vi tror att detta hotar jobben?
- Hur kan vi bättre använda medlemskapet i den Europeiska unionen för att driva en radikal miljöpolitik?
- Hur kan vi socialdemokrater använda det globala samarbetet med likasinnade progressiva partier för att driva en global miljöpolitik?
- Hur kan miljöfrågorna ges en större tyngd i fattigdomsbekämpningen?

Vatten och hav

Sverige har ett av världens bästa dricksvatten. Det finns ett tydligt ansvar för att skydda våra vattentäkter. 90 procent av det totala grundvattenuttaget sker ur kommunala vattentäkter som ligger i ett vattenskyddsområde.²

Samtidigt har Livsmedelsverket visat att endast hälften av landets kommuner har en krisplan för dricksvatten, att enbart cirka 40 procent av de kommunala vattentäkterna har reservvattentäkt och att bara runt 30 procent av kommunerna har en plan för nödvattenförsörjning. Riskobjekt som vägar/järnvägar, jordbruk och bebyggelse ligger inom vattenskyddsområden och behöver löpande följas upp om vattenkvaliteten skall kunna säkras.

Genomgångar visar exempelvis att rester av bekämpningsmedel finns i kommunala vattentäkter.³ Likaså har man under senare år funnit rester från både kemikalier och medicinska preparat i avloppsvattnet. Dessa rester har genom våra vattenreningssystem förts vidare ut i sjöar och hav.

Våra hav utarmas och ekosystemen rubbas. Fångstkvoterna för flera hotade fiskarter i både Östersjön och Västerhavet har länge varit för höga. Svartfiske har ytterligare förvärrat problemen.⁴ Flera fiskarter är akut hotade. Övergödningen fortsätter liksom nedskräpningen av våra vatten. Haven är i obalans.

² Källa: Sveriges geologiska undersökning.

³ Se artikeln ”Bekämpningsmedel mot ogräs finns i dricksvattnet” i Ny Teknik den 10 oktober 2001.

⁴ EU-kommissionen stoppade exempelvis Polens torskfiske i Östersjöns östra bestånd med omedelbar verkan den 9 juli 2007. Anledningen var att man kom fram till att de verkliga fångsterna var tre gånger så stora som Polen uppgett. En annan studie från EU-kommissionen 2007 visade att svenska fiskare tog upp 20 procent mer torsk än vad de redovisade.

Forskning⁵ visar exempelvis på koppling mellan torskbestånd och ökad algblomning i Östersjön. När torsken minskar, ökar skarpsillen som äter mer djurplankton. Då ökar i sin tur mängden växtplankton – och algblomningen är ett faktum.

Övergödningen av våra hav och insjöar sker både genom det traditionella jordbruket, men till stor del också genom de cirka 400 000 undermåliga enskilda avlopp som finns runt om i landet. Avloppen svarar för en betydande del av utsläppen av fosfor i sjöar och hav. Till det kommer toalettavfall från fritidsbåtar och passagerarfartyg. De stora fartygen kan fortfarande släppa ut orenat vatten och avfall på internationellt vatten.

Oljeutsläpp hotar fortfarande våra kuster. Stora utsläpp riskerar att skada känsliga kustmiljöer och djurlivet där. Runtom Sveriges kuster finns dessutom cirka 700 gamla vrak från främst andra världskriget och ett stort antal odetonerade minor och kemiska stridsmedel från båda världskrigen. Fartygen har nu nått stadiet att de rostar sönder och kan riskera att läcka olja. Minorna kan fortfarande riskera att detonera och de kemiska stridsmedlen, främst senapsgas, är mycket farliga.

Bristen på tydliga miljökrav på fartygstrafiken har också resulterat i att fartygens dieselmotorer fortfarande står för stora utsläpp. I Sverige står sjöfarten exempelvis för en betydande del av de totala utsläppen av svavel- och kväveoxider. Svaveloxiderna bidrar till försurningen av mark och sjöar. Kväveoxiderna bidrar till övergödningen.

Även fritidsbåtarna ställer till miljöproblem. Vi uppställer i dag mycket tydliga miljökrav på bilar, men nästan inga krav på båtar. Båtmotorer ligger exempelvis långt efter bilmotorer vad gäller utsläpp och bränsleeffektivitet. Ett annat exempel rör båtbottnfärger som innehåller gifter. Samma gifter som skall förhindra att exempelvis havstulpaner och alger växer på båtarna sprider sig till andra djur i haven. Trots att några av de giftigaste färgerna numera är förbjudna tyder mätvärden i småbåtshamnar på att de fortfarande används.⁶

Ytterligare ett hot mot ekosystemen i haven är växter, djur och svampar som inte naturligt har sitt utbredningsområde i våra hav men som har kommit hit med människans hjälp, till exempel i fartygens ballastvatten. Några av dessa nya arter ställer till problem, andra inte. Ett exempel är det Japanska Jätteostronet – det kan bli över 30 centimeter stort – som första gången upptäcktes i Bohuslän sommaren 2007. Jätteostronen sprider sig snabbt och har slagit ut populationer av blåmusslor runt den danska kusten.⁷ Med klimatförändringarna och stigande vattentemperaturer riskerar problemen med nya arter att förvärras framöver.

Klimatförändringarna ger också upphov till stigande globala havsnivåer. Många människor hotas av att saltvattnet tränger in över låglänta områden och förstör både skördar och dricksvatten. I andra delar av världen riskerar tvärtom klimatförändringarna att ge upphov till

⁵ Se exempelvis artikeln i Göteborgs-Posten den 22 november 2006 av Erik Bonsdorff, professor vid Åbo akademi och Sture Hansson, professor vid Stockholms universitet.

⁶ Se www.havet.nu

⁷ Fler exempel finns på www.frammandearter.se.

torka. Bristen på rent vatten innebär redan i dag för många ett akut hot mot deras hälsa. Konflikter om tillgången till drickbart vatten är ett växande säkerhetspolitiskt hot runt om i världen.

Även delar av Sverige hotas av stigande havsnivåer, även om landhöjningen motverkar effekterna i de norra delarna av landet. Klimat- och sårbarhetsutredningen visar att totalt 150 000 byggnader i Sverige hotas av en möjlig framtida höjning av havsnivån.

Haven är ett gemensamt ansvar för alla länder som nyttjar dem. Inte bara sjöfartstrafiken är internationell utan också fisket och möjligheterna att begränsa övergödningen av haven. EU ansvarar i dag för fiskepolitiken och fångstkvoter för de olika fiskarterna fastställs gemensamt inom unionen. EU har också antagit ett särskilt havsmiljödirektiv som säger att medlemsstaterna skall vidta åtgärder för att uppnå en god havsmiljö senast år 2020. Direktivet lämnar dock fritt för medlemsstaterna att själva välja vilka åtgärder de vidtar.

Östersjöstaternas råd har ett gemensamt samarbete mellan alla länder kring Östersjön för att förbättra havsmiljön. Sverige har bland annat varit med och finansierat avloppsreningsverk i Ryssland.

- Hur säkrar vi ett rent dricksvatten av högsta kvalitet? Vad behöver göras kring våra vattenskyddsområden?
- Hur skyddar vi hotade fiskarter i våra vatten? Vad kan vi göra för att förhindra att den ekologiska balansen i Östersjön tippar över och aldrig kan återställas? Vilka hänsyn bör tas gentemot en hel näring; fiskare som har investerat i stora fartyg? Hur kommer vi tillrätta med svartfisket?
- Vad behöver göras för att minska utsläppen från enskilda avlopp i havet? Är det möjligt och önskvärt att flytta bort produktion av boskap från trakter nära hav, vattendrag och sjöar – i syfte att minska näringsläckaget? Hur minskar vi utsläppen av förorenat vatten och avfall på internationellt vatten?
- Hur kan vi se till att både fritidsbåtar och större fartyg släpper ut sitt miljöfarliga avfall när de ligger i kaj i Sverige så att avfallet kan omhändertas?
- Hur kan vi skydda våra kuster från oljeutsläpp? Vad behöver vi göra nationellt? Vad kan göras internationellt?
- Hur åstadkommer vi den sanering som nu är nödvändig av fartygsvrak, minor och kemiska stridsmedel utefter våra kuster?
- Hur kan fartygens utsläpp av svavel- och kväveoxider begränsas?
- Vilka miljökrav kan/vill vi ställa på landets fritidsbåtar?
- Vad kan vi göra för att minska tillförseln av nya arter till våra hav? Går det att begränsa spridningen av de nya arter som redan kommit hit?

- Vilka hänsyn bör vi ta till en framtida havsnivåhöjning när vi planerar nya bostäder? Vad gör vi med de bostäder och fritidshus som riskerar att påverkas av en höjd havsnivå?
- Vad kan vi göra för att motverka problem som översvämningar och torka eller brist på rent vatten runt om i världen?
- Hur utvecklar vi samarbetet på miljöområdet mellan länderna runt Östersjön?

Jordbruket

Jordbruket har stor betydelse för miljöpolitiken. Jordbruket påverkar miljön exempelvis genom läckage av näringsämnen som bidrar till övergödning. Samtidigt kan de öppna landskap som jordbruksproduktionen förutsätter vara av stor betydelse för den biologiska mångfalden.

En hållbar jordbruksproduktion som är i samklang med naturen kan aktivt bidra till en bättre miljö. Då måste vi ställa hårdare krav som konsumenter när vi handlar samtidigt som miljölagstiftningen för jordbruket skärps.

Jordbrukssubventioner och importtullar konkurrerar ut jordbruksprodukter från fattiga länder. Vi socialdemokrater vill därför avveckla EU:s gemensamma jordbruksstöd och ta bort importtullarna på jordbruksprodukter. Fram till att så sker vill vi klimatsäkra jordbruksstödet.

En förändrad jordbrukspolitik innebär dock inte att alla konflikter kring jordbruket försvinner. De hårda miljökrav vi ställer på våra livsmedel uppfattas inte sällan som dolda handelshinder av länderna utanför EU. Samtidigt är det viktigt att de mer miljövänligt odlade jordbruksprodukterna även framöver kan finnas på den svenska marknaden.

Därför vill vi säkra en ekologiskt hållbar landsbygdsutveckling för det svenska jordbruket. Vi är också övertygade om att jordbruket kan spela en större roll i framtiden vid produktionen av biobränslen.

Hur våra livsmedel produceras är en viktig miljöfråga. Djuren skall behandlas väl. Maten vi äter skall inte innehålla några farliga tillsatser. Utsläppen av växthusgaser skall vara låg. GMO⁸-grödor skall godkännas för odling och foder endast om de är säkra ur hälso- och miljösynpunkt.

Vi socialdemokrater satte upp målet att den ekologiska odlingen skulle uppgå till minst 20 procent av Sveriges jordbruksmark år 2010. Den moderatstyrda regeringens brist på stöd till

⁸ Genetiskt modifierade organismer

den ekologiska odlingen har dock gjort målet orealistiskt. I dag är det endast sju procent av marken som odlas ekologiskt. Den andelen behöver öka kraftigt i framtiden.

Om vi vill att jordbruket skall bidra till en hållbar utveckling framöver räcker det dock inte med att öka den ekologiska produktionen. Även i framtiden kommer merparten av jordbruksproduktionen vara konventionell. Det är därför viktigt att ställa krav även på den jordbruksproduktionen så att den sker på ett så miljövänligt sätt som möjligt. Krav på fånggrödor eller liknande åtgärder för att minska kväveutsläppen är viktiga. Dessutom måste tydliga krav ställas på ett bra djurskydd och kontrollen fungera tillfredsställande.

Mängden kött vi äter orsakar mycket debatt. I Sverige har totalkonsumtionen per person och år av kött mellan år 1980 och 2006 ökat med 34 % till drygt 85 kg.⁹ Globalt har köttkonsumtionen fyrdubblats på fyrtio år. Kritiker pekar på att den globala ökningen av köttkonsumtionen inte är långsiktigt hållbar och att den dessutom bidrar till klimatförändringarna och fattigdomen i utvecklingsländerna. Viktig jordbruksmark som skulle ha kunnat föda många fler har ersatts av betesmark för nötkreatur. Mot detta har andra argumenterat att kor och grisar har varit med oss under hela vår utveckling, och att det som framförallt bidrar till förändringen av vårt klimat är framväxten av industrier och transporter som drivs med fossila bränslen. Att fler äter kött är snarast ett exempel på en allmän utjämning av inkomster, både globalt och i Sverige.

- Hur skall jordbrukspolitiken utvecklas framöver? Vad skall produceras, vilka skall få bidra? Hur avvecklar vi jordbruksstöden? Hur skapar vi en levande landsbygd i framtiden? Vilken roll skall jordbruket ha vid produktion av biobränslen?
- Hur kan vi göra en avvägning mellan svenskproducerad mat som lever upp till tuffa miljökrav samtidigt som vi stöder handel med fattigare länder?
- Hur ökar vi produktionen och konsumtionen av ekologiska produkter? Vilken målsättning bör vi ha för andelen ekologisk odling till 2020?
- Hur behåller vi greppet om vår goda livsmedelsproduktion med få utbrott av sjukdomar som salmonella och galna kosjukan? Hur ökar vi mervärdet för svenska produkter?
- Hur kan vi förbättra djurskyddet?
- Hur ser du/ni på köttkonsumtionen?

⁹ Källa: Jordbruksverket

Skogsbruket

Drygt halva Sveriges yta är täckt av skog. Sveriges skogsmark utgör en fjärdedel av skogsmarksarealen inom EU, vilket gör Sverige till unionens största skogsland. Skogen har mycket stor betydelse för Sverige, både ekonomiskt och miljömässigt. Den ger arbetstillfällen i såväl glesbygd som industrisamhällen.

Det är viktigt att vi även framöver kan fortsätta att förädla det vi tar ut ur skogen. Genom att utveckla mer kvalificerade produkter och bränslen ur skogsråvaran kan skogen ge ett viktigt framtida bidrag till den ekonomiska utvecklingen.

Skogen i Sverige växer i dag. Varje år växer 100 miljoner kubikmeter till i de svenska skogarna och av denna tillväxt avverkas enbart cirka 80 procent.¹⁰

Vi har ett stort ansvar att använda skogen som ett verktyg i strävan efter en långsiktigt hållbar utveckling. Skogen skall inte bara ge råvara till skogsindustrin och byggsektorn och ge nya möjligheter för uttag av biomassa. Den skall också tillfredsställa våra behov av rekreation och naturupplevelser samt vara grogrund för den biologiska mångfalden. Dessutom är skogen en viktig koldioxidsänka, som tar upp koldioxid som annars skulle ha hamnat i atmosfären. En bra skogspolitik måste väga samman alla dessa krav.

I Sverige värnas skyddsvärd skog genom en frivillig överenskommelse mellan de stora skogsbolagen, några av Svenska kyrkans stift, kommuner och många mindre markägare inom ramen för den internationella FSC-certifieringen¹¹. I Sverige är cirka hälften av skogsmarken FSC-certifierad. För att bli certifierad krävs ett åtagande att följa den gällande skogsbruksstandard som bland annat innehåller tydliga miljökrav. Återkommande kontroller hos de certifierade markägarna genomförs för att se att de lever upp till kraven.

Ett system med frivilliga överenskommelser har den möjliga fördelen att alla som deltar också är engagerade i att ställa krav på varandra och nå resultat. Alternativet är en detaljerad lagstiftning där man i stället lägger omfattande skattemedel på en statlig kontroll.

Det finns dock kritik mot systemet. Naturskyddsföreningen lämnade FSC:s styrelse i mars 2008 för att standarden är för svag, bristerna i efterlevnaden för stora och sanktionsmöjligheterna för svaga. De kvarstår dock i organisationen och vill påverka inifrån.

Skogen påverkas av klimatförändringarna. I Sverige kan vi troligen räkna med en högre tillväxttakt i skogen om det blir varmare. Samtidigt är risken uppenbar att vi kommer att få se fler stormar liksom stormen Gudrun. Det går inte heller att utesluta att ett varmare klimat kan föra med sig att skadeinsekter och nya sjukdomar sprider sig i våra skogar.

¹⁰ Källa: Skogsindustrierna

¹¹ Forest Stewardship Council

Globalt är förbrukningen av skogsråvara ett miljöproblem. Inte minst kan stora problem uppstå för både klimatet och den biologiska mångfalden om regnskogarna fortsätter att skövlas i den takt som nu sker. Över 160 000 km² tropiskskog försvinner varje år, vilket motsvarar en dryg tredjedel av Sveriges yta. Under de senaste 100 åren har mer än hälften av den tropiska regnskogen försvunnit.¹²

- Hur ökar vi avkastningen och uttaget ur skogen, bland annat i syfte att minska oljeberoendet, samtidigt som vi skyddar skogsmarken och värnar den biologiska mångfalden, samt bevarar våra skogar för rekreation och friluftsliv? Hur kommer vi till rätta med det illegala skogsbruket?
- Vad fungerar bäst för att skydda skyddsvärd skog – frivilliga överenskommelser med egenkontroll eller lagstiftning där staten står för kontrollen?
- Hur anpassar vi vår skogspolitik efter klimatförändringarna?
- Vad kan vi göra globalt för att minska skövlingen av regnskogen?

Kemikalier

Farliga kemikalier i vår närmiljö innebär en stor hälsofara och ett hot mot vår miljö.

Återkommande rapporteras om otillåtna färgämnen i livsmedel, godis och glass eller om otillåtna mjukgörande ämnen i leksaker. Barn är särskilt utsatta eftersom de lättare får i sig många av dessa kemikalier.

Vissa mjukgörande ftalater misstänks exempelvis kunna påverka människans fortplantningsförmåga. Perfluorerade ämnen som används exempelvis i golvpolish för att ge släta, vatten-, fett- och smutsavvisande ytor har visat sig vara reproduktionsstörande och cancerframkallande och mycket svåra att bryta ner i naturen. Bromerade flamskyddsmedel som används för att försvåra antändning finns i en stor mängd material och har återfunnits i både blod och bröstmjolk. Flamskyddsmedlen är miljö- och hälsofarliga och samtidigt även de mycket svåra att bryta ner i naturen.¹³

I vårt vardagsliv använder vi kemikalier som sedan sprids i naturen. Biltvättsmedel som sköljs av och sedan hamnar i gräsmattan är ett exempel. Samma problem finns med ett stort antal andra rengöringskemikalier. Årligen används ca 40–50 000 ton rengöringskemikalier för hemmabruk i Sverige. Överdriven användning, överdosering och onödigt starka rengöringsmedel resulterar i att stora mängder miljö- och hälsoskadliga kemikalier släpps ut i naturen i onödan.¹⁴

¹² Källa: Världsnaturfonden

¹³ Källa: Kemikalieinspektionen

¹⁴ Källa: Håll Sverige rent

Kemikalier är också en del i många människors arbetsmiljö. Företag använder kemikalier i produktionsprocesserna och historiskt finns många exempel på arbetare som fått allvarliga skador och sjukdomar efter att ha utsatts för påverkan från kemikalier på jobbet. Det är därför mycket viktigt att ha ett bra arbetsmiljöarbete för att minimera risken att bli utsatt för farliga kemikalier i arbetet.

Kemikalier spelar samtidigt i många olika sammanhang en avgörande roll för att förbättra våra liv, exempelvis som beståndsdelar i läkemedel. Vi behöver därför fortsätta att använda kemikalier. Men vi måste kontrollera nya kemikalier bättre, förbättra tillsynen och förbjuda de kemikalier som är farliga. Det är dessutom viktigt att få till stånd internationella avtal om globala förbud mot de mest farliga kemikalierna.

EU:s nya kemikalielagstiftning REACH innebär ett kraftigt utvidgat ansvar för dem som tillverkar och importerar kemikalier i EU. Tillverkare och importörer skall analysera och redovisa om deras ämnen medför risker och vilka säkerhetsåtgärder som behövs. Ämnen med särskilt farliga egenskaper får inte användas utan tillstånd. Det kommer även att ställas krav på information till konsumenter.

Kompromissen var bra men vi socialdemokrater hade egentligen velat gå ännu längre. Kravet att farliga ämnen skall ersättas med mindre farliga alternativ om sådana finns borde exempelvis ha gällt ännu fler ämnen. Informationen om kemikalier som enbart används i begränsad utsträckning borde vara mer omfattande.

- Hur skärper vi EU:s kemikalielagstiftning? Vad kan vi göra nationellt?
- Går det att minska mängden rengöringskemikalier som används för hemmabruk?
- Hur kan vi minska risken att bli utsatt för farliga kemikalier i arbetslivet?
- Hur skall tillsynen över kemikalielagstiftningen stärkas?

Tungmetaller och andra gifter

Sverige har i dag ett stort antal områden som är förorenade av bland annat tungmetaller och andra gifter. Länsstyrelserna och Försvarsmakten har gjort en kartläggning åt Naturvårdsverket som visar att det totalt rör sig om cirka 80 000 områden runt om i landet. Ungefär 1 500 av dem är i den allvarligaste riskklassen. Det rör sig bland annat om gammal industrimark, gruvor, glas- och pappersbruk, soptippar och försvarsanläggningar.

Förorenade områden påverkar samhällsutvecklingen på flera sätt, inte minst bostadsbyggandet. Många kommuner har svårigheter att sanera förorenade områden för att bygga bostäder. Gifter från förorenade områden sipprar ner i marken och förgiftar sjöar, vattendrag och viktiga vattentäkter. Effekterna märks direkt i vår vardag. Livsmedelsverket

rekommenderar till exempel gravida kvinnor att inte äta fet fisk från Östersjön, Vänern och Vättern mer än högst 2-3 gånger per år.

Ett problem är vem som skall finansiera återställandet av förorenad mark. Inte sällan är det så att det företag som en gång orsakade giftutsläppen inte längre finns kvar. Samtidigt har kommunerna haft begränsade resurser att återställa marken. Det har inneburit att ett stort ansvar har fallit på staten att finansiera dessa åtgärder. Sådana statliga insatser måste dock vägas mot andra miljöåtgärder.

För att minska mängden tungmetaller i naturen på sikt krävs att färre tungmetaller används i industriprodukter. Särskilt föremål som riskerar att hamna i naturen efter att de har använts behöver vara rena från tungmetaller. Därför behöver vi gå vidare inom den Europeiska unionen och skärpa lagstiftningen så att tungmetaller fortsätter att fasas ut.

I delar av världen är problemen med förorenade områden och gifter i naturen allvarliga. Många fattiga länder har svårt att ta hand om farligt avfall. Ämnen som man sedan länge har förbjudit att använda i västvärlden kan finnas kvar i dessa länder. Flera exempel finns dessutom på att länder i väst exporterar farligt avfall till länder i tredje världen, trots att dessa länder inte kan ta hand om avfallet.¹⁵

- Vad skall vi göra med de förorenade områden som finns runt om i Sverige?
- Vem skall finansiera kostnaderna för att återställa mark? Hur skall sådana satsningar vägas mot andra miljöåtgärder?
- Hur kan vi lagstiftningsvägen gå vidare och minska mängden tungmetaller i olika produkter?
- Hur kan vi stödja fattiga länder i deras arbete med att förhindra att gifter och farligt avfall förgiftar naturen i deras länder? Vad behöver göras för att förmå alla länder att ta hand om avfallet från det de själva konsumerar?

Biologisk mångfald

Naturen behöver fungerande ekosystem. Genom evolutionen skapas hållbara ekologiska system där djur och växter lever och utvecklas i ett nära samspel. Ett väldigt tydligt exempel är förhållandet mellan blommor och bin. Blommorna behöver bin för att effektivt sprida sitt pollen, bin får föda genom blommorna. Utan bin riskerar flera blomarter att dö ut och utan blommornas nektar kan inte bin framställa honung.

De flesta ekosystem bygger på en biologisk mångfald. Många olika djur- och växtarter lever sida vid sida och konkurrerar med varandra om föda och utrymme. Framgångsrika arter

¹⁵ Se exempelvis artikeln ”Mobilerna hotar tredje världen” i Ny Teknik den 26 juli 2008.

består av många individer som bär på en bred uppsättning gener, vilket ökar artens möjlighet att utvecklas på sikt.

I naturen försvinner alltid successivt ett antal arter och nya kommer till. Det som nu händer är att takten i utdöendet av djur- och växtarter ökat mycket kraftigt på grund av människans påverkan. Hur många arter som försvinner är svårt att beräkna och siffrorna varierar väldigt. En siffra som nämnts är 50 arter per dag, att jämföra med en naturlig takt – innan människan – om en art var tredje till femte år.¹⁶

Det är viktigt att värna den biologiska mångfalden. När mångfalden och den genetiska variationen minskar blir naturen mer känslig för sjukdomar och andra störningar. Unika djur- och växtarter försvinner. Genom att skydda områden med unik natur kan vi bevara den biologiska mångfalden för framtiden. Därför är det viktigt att fortsätta att avsätta skog och andra naturområden till naturreservat och investera i att skydda hotade djur och växter.

I detta arbete är det viktigt att hela tiden göra en avvägning mellan behovet att skydda och andra intressen. Det handlar inte sällan om andra miljöintressen, exempelvis byggandet av nya järnvägsspår, utbyggnad av småskalig vattenkraft eller anläggande av nya vindkraftsparker.

En särskilt kontroversiell fråga rörande den biologiska mångfalden i Sverige är skyddet för björn och varg och de övriga stora rovdjuren. Konflikten mellan behovet att skydda dessa arter och att kunna röra sig fritt i skog och mark eller att hålla djur i de områden de rör sig uppmärksammas ständigt. Särskilt kring vargen har konflikterna varit stora. Vargen hotas av inavel samtidigt som kritiken ofta framförs att det lokalt finns för många vargar som ställer till stor skada. Förordningarna om jakt på varg har under senare år mildrats – ändå hotas vargen fortfarande av illegal jakt.

Det är inte enbart i haven som nya djurarter påverkar miljön. Det mest kända exemplet på land under senare år är den Spanska skogssnigeln, eller mördarsnigeln som den allmänt kallas. Den kom till Sverige redan 1975, men har markant spridit sig de senaste tjugo åren. Snigeln orsakar skador såväl på yrkesodlingar som på fritidsodlingar.

Globalt är antagligen det största hotet mot den biologiska mångfalden klimatförändringarna. Men det finns också flera direkta hot mot unika ekosystem, exempelvis när regnskogar huggs ner. Till det kommer att ett stort antal enskilda djurarter hotas av jakt, miljögifter eller en kombination av båda. Arter som bergsgorillor, jättesköldpaddor och knölvalar har blivit särskilt uppmärksammade.

- Hur värnar vi den biologiska mångfalden?
- Hur väger vi intresset av biologisk mångfald mot andra intressen?
- Hur bör en socialdemokratisk rovdjurspolitik se ut?

¹⁶ www.faktoider.nu

- Hur skyddar vi bäst hotade arter globalt?

Tillgång till en ren natur

Det är viktigt att människor har en god livsmiljö där de bor och lever. Vi behöver i vår samhällsplanering därför ha ett tydligt miljöperspektiv som sätter folkhälsan främst. Inte minst i våra tätorter är det viktigt att vi prioriterar miljöfrågan. Genom att ta ett krafttag kring miljöfrågorna kan vi förbättra livskvaliteten för alla.

Vi behöver värna grönområden och parker i nära anslutning till våra bostadsområden och bygga sammanhållet i stället för utglesat. I våra storstäder skall man inte behöva göra långväga bilresor för att ta sig till affärer och arbetsplatser eller för att besöka grönområden.

I städerna är inte enbart utsläppen av koldioxid från bilarna ett stort miljöproblem. Bilars orsakar också stora partikelutsläpp som är mycket hälsofarliga. Partiklarna rivs bland annat upp när bilarna sliter på vägbanorna. Dessa partikelutsläpp minskar inte för att man kör en miljöbil. Det gör inte heller andra problem som buller och trängsel¹⁷.

En viktig miljöfråga i flera kommuner rör strandskyddet. Frikostiga dispenser från strandskyddet i attraktiva kustområden kring våra storstäder begränsar allmänhetens tillgång till vattnet. Samtidigt vill glesbygdskommuner också ha dispens för att få människor att flytta till deras kommuner.

För att kunna minska resursförbrukningen i samhället är återvinningen avgörande. Målet bör vara ett fullt utbyggt återvinningssystem där alla material som effektivt kan återvinnas också gör det och där matavfall och avloppsslam används för att utvinna biogas. Detta förutsätter ett lättillgängligt system för sophantering som uppmuntrar människor att lämna in alla sina sopor på rätt ställe.

- Hur värnar vi grönområden och parker i våra storstäder och stimulerar sammanhållen bebyggelse?
- Hur minskar vi partikelutsläppen från bilar? Hur minskar vi trängsel och bullerproblem?
- Hur ser en klok politik för att värna strandskyddet ut?
- Hur förbättrar vi våra återvinningssystem?

¹⁷ Med ett undantag: Elbilar är ljudlösa.

Miljö- och klimatforskning

Sverige skall fortsatt vara en ledande kunskaps- och forskningsnation. Kunskap är grunden för vår goda samhällsutveckling och den är också vårt främsta internationella konkurrensmedel. Stora insatser krävs av såväl staten som näringslivet.

När socialdemokraterna var i regeringsställning ökade de statliga anslagen till forskning och forskarutbildning med 2,3 miljarder kronor. Vi gjorde särskilda satsningar på forskning inom medicin och teknik och inte minst inom hållbar utveckling.

Det tillskott till forskningen på fem miljarder kronor fram till 2012 som den moderatstyrda regeringen nyligen aviserade skall ses utifrån de omedelbara nedskärningar av forskningsanslagen som de genomförde 2007 och 2008. Enligt Statistiska centralbyrån minskade anslaget till forskning och utveckling i statsbudgeten med 550 miljoner 2007, jämfört med 2006. En stor del av tillskottet räcker inte till mer än att kompensera stigande priser och löner och ligger långt ifrån de nivåer som utlovades i valrörelsen.

Vi socialdemokrater vill fokusera på nya forsknings- och investeringsprogram i syfte att nå målet om ett svenskt oberoende av kol och olja fram till 2020. Programmen ska omfatta två miljarder kronor. De ska förstärka forskningen, öka kunskapsutvecklingen, effektivisera transportsektorn, stimulera användandet av förnybara drivmedel och driva på energieffektiviseringsarbetet inom transport-, bostads- och industrisektorn. Inte minst krävs stora insatser från samhället i allt ifrån pilotanläggningar till infrastruktur för att klara tekniksprånget till den andra generationens förnybara drivmedel och för att möjliggöra en snar introduktion av olika elfordon.

En särskild kraftsamling måste göras inom transportsektorn, den sektor där oljeberoendet är starkast och miljöförlusterna störst. Därför har vi drivit ett särskilt fordonsforskningsprogram i nära samverkan med industrin.

Detta som en del av de forskningsstrategiprogram vi socialdemokrater utvecklade i regeringsställning tillsammans med näringslivet och de fackliga organisationerna. Programmen omfattade sex viktiga industribranscher av avgörande betydelse för den ekonomiska tillväxten och sysselsättningen i hela Sverige, bland annat skogs- och träindustrin. Vi menar till exempel att en utvecklad skogsforskning kan bidra till att stärka Sveriges konkurrensförmåga. Inom skogsnäringen vill vi också främja en stärkt forskning om ett kemikaliefritt skogsbruk.

Förstärkta forskningsinsatser kring klimatets effekter på människors hälsa och på artförändringar i naturen är nödvändiga, liksom en utvecklad kunskap om den ekologiska produktionen inom jordbruket i jämförelse med ett hållbart konventionellt jordbruk. Betydelsen av en förändrad livsmedelsproduktion bör också utredas. Klimatförändringarnas påverkan på rennäringen är en forskningsfråga, liksom utvecklingen av rovdjursstammarna i

Sverige och deras sociala påverkan. Ett utökat vattenbruk bör utredas, i syfte att förse kommande generationer med tillgång till mat. Ökade resurser till kemikalieforskningen – med inriktning på toxikologi – kan förhindra framtida giftkatastrofer.

- Var skall tyngdpunkten ligga i svensk miljöforskning; grundforskning eller nischad spetsforskning?
- På vilka sätt kan teknisk forskning och utveckling rädda oss från klimatförändringarnas negativa effekter?
- På vilket sätt kan forskningen bidra till beteendeförändringar hos oss människor?

Det egna miljöansvaret

Vi kan själva påverka vår miljö. När vi lever, handlar och bor kan vi göra tydliga miljöval. Vi behöver inte köpa vatten på flaska när minst lika bra vatten finns i våra kranar. Kemikalier och andra miljöfaror behöver inte alltid förbjudas för att de skall försvinna ur sortimentet. Det räcker ofta med att tillräckligt många slutar använda dem och i stället väljer andra alternativ som är bättre för miljön. Ett exempel på detta var när klorblekta papper försvann efter tydliga krav från konsumenterna.

Konsumenterna har makt, men den är inte alltid lätt att använda. Orsakerna till varför inte fler väljer ”miljörätt” är många. Inte sällan är det svårt att veta vad som är rätt och fel. Innehållsförteckningar är svåra att förstå, och att jämföra olika möjliga ingredienser utan ingående kunskaper går inte.

Det behöver vara enkelt att göra rätt miljöval. Och det behöver vara billigt. Miljövänliga produkter får inte bli ett privilegium för en välutbildad medelklass i storstäderna med bra inkomster. Om de miljövänliga alternativen kostar mer än de mindre miljövänliga kommer färre att ha råd att välja rätt.

Det krävs också att det faktiskt finns alternativ. Om alla företag på en marknad har samma produkter hjälper det inte om du vill välja mer miljövänligt – du är fast i det som finns. Det är därför viktigt att stimulera företag att hela tiden utveckla ett mer miljövänligt sortiment.

Det bästa miljövalet kan vara att inte handla alls. Den stigande konsumtionen av nya varor, som inte återvinns, är inte långsiktigt hållbar. Skall vi klara att minska påfrestningen på jordens resurser krävs en omställning där vi konsumerar mindre av varor och mer av tjänster och upplevelser. Samtidigt lever vi i ett samhälle som ingår i en global ekonomi som i hög grad bygger på en ständigt ökad produktion av konsumtionsvaror.

Vi har haft en kraftig konsumtionsökning i Sverige. Ett exempel är att detaljhandeln i Stockholms län ökade sin omsättning med 56,5 % och antalet sysselsatta med 24 % mellan

1994 och 2004 samtidigt som antalet försäljningsställen minskade med 22,2 %.¹⁸ Bilden som växer fram är en utveckling med en kraftigt ökad försäljning i allt större butiker och gallerior.

Bostadspolitiken är ett bra exempel på hur man kan ta ett större miljöansvar tillsammans i samhället. Våra bostäder behöver byggas i material som är så skonsamma för miljön som möjligt. Uppvärmningen av bostäderna behöver skydda klimatet. Och alla de maskiner och möbler som vi fyller våra hem med behöver också vara bra för miljö och klimat. Då krävs det tydliga byggnormer, bra miljövänliga uppvärmningsalternativ och miljövänliga produkter i våra affärer.

Även i den gemensamma sektorn kan vi ta ett större miljöansvar. Staten, kommunerna och landstingen skall vara ett föredöme på miljöområdet. Genom att de låter miljökriterier vara en viktig del av sina upphandlingsunderlag kan de påverka hela marknaden i miljövänlig riktning.

- Att bara några enstaka väljer rätt hjälper inte. Hur stimulerar vi människor att agera tillsammans och göra gemensamma bra miljöval?
- Vilket märkningssystem fungerar bäst? Hur kombinerar vi en bra klimatomärkning med annan märkning?
- Kan man påverka priset på miljövänliga produkter så att de blir mer konkurrenskraftiga?
- Hur stimulerar vi nya miljövänliga produkter på marknaden?
- Hur ser ni på konsumtionen som fenomen?
- Hur kan vi stimulera ett mer ekologiskt hållbart boende?
- Hur kan vi använda offentlig upphandling för att förbättra miljön?
- På vilka andra sätt än genom upphandling kan den gemensamma sektorn vara ett föredöme på miljöområdet?

¹⁸ Källa: SCB

Bilaga

Miljö kvalitetsmålen

1. **Frisk luft.** Luften skall vara så ren att människors hälsa samt djur, växter och kulturvärden inte skadas.
2. **Grundvatten av god kvalitet.** Grundvattnet skall ge en säker och hållbar dricksvattenförsörjning samt bidra till en god livsmiljö för växter och djur i sjöar och vattendrag.
3. **Levande sjöar och vattendrag.** Sjöar och vattendrag skall vara ekologiskt hållbara och deras variationsrika livsmiljöer skall bevaras. Naturlig produktionsförmåga, biologisk mångfald, kulturmiljövärden samt landskapets ekologiska och vattenhushållande funktion skall bevaras samtidigt som förutsättningar för friluftsliv värnas.
4. **Myllrande våtmarker.** Våtmarkernas ekologiska och vattenhushållande funktion i landskapet skall bibehållas och värdefulla våtmarker bevaras för framtiden.
5. **Hav i balans samt levande kust och skärgård.** Västerhavet och Östersjön skall ha en långsiktigt hållbar produktionsförmåga och den biologiska mångfalden skall bevaras. Kust och skärgård skall ha en hög grad av biologisk mångfald, upplevelsevärden samt natur- och kulturvärden. Näringar, rekreation och annat nyttjande av hav, kust och skärgård skall bedrivas så att en hållbar utveckling främjas. Särskilt värdefulla områden skall skyddas mot ingrepp och andra störningar.
6. **Ingen övergödning.** Halterna av gödande ämnen i mark och vatten skall inte ha någon negativ inverkan på människors hälsa, förutsättningarna för biologisk mångfald eller möjligheterna till allsidig användning av mark och vatten.
7. **Bara naturlig försurning.** De försurande effekterna av nedfall och markanvändning skall underskrida gränsen för vad mark och vatten tål. Nedfallet av försurande ämnen skall heller inte öka korrosionshastigheten i tekniska material eller kulturföremål och byggnader.
8. **Levande skogar.** Skogens och skogsmarkens värde för biologisk produktion skall skyddas samtidigt som den biologiska mångfalden bevaras samt kulturmiljövärden och sociala värden värnas.
9. **Ett rikt odlingslandskap.** Odlingslandskapets och jordbruksmarkens värde för biologisk produktion och livsmedelsproduktion skall skyddas samtidigt som den biologiska mångfalden och kulturmiljövärdena bevaras och stärks.

10. **Storslagen fjällmiljö.** Fjällen skall ha en hög grad av ursprunglighet vad gäller biologisk mångfald, upplevelsevärden samt natur- och kulturvärden. Verksamheter i fjällen skall bedrivas med hänsyn till dessa värden och så att en hållbar utveckling främjas. Särskilt värdefulla områden skall skyddas mot ingrepp och andra störningar.
11. **God bebyggd miljö.** Städer, tätorter och annan bebyggd miljö skall utgöra en god och hälsosam livsmiljö samt medverka till en god regional och global miljö. Natur- och kulturvärden skall tas tillvara och utvecklas. Byggnader och anläggningar skall lokaliseras och utformas på ett miljöanpassat sätt och så att en långsiktigt god hushållning med mark, vatten och andra resurser främjas.
12. **Giftfri miljö.** Miljön skall vara fri från ämnen och metaller som skapats i eller utvunnits av samhället och som kan hota människors hälsa eller den biologiska mångfalden.
13. **Säker strålmiljö.** Människors hälsa och den biologiska mångfalden skall skyddas mot skadliga effekter av strålning i den yttre miljön.
14. **Skyddande ozonskikt.** Ozonskiktet skall utvecklas så att det långsiktigt ger skydd mot skadlig UV-strålning.
15. **Begränsad klimatpåverkan.** Halten av växthusgaser i atmosfären skall i enlighet med FN:s ramkonvention för klimatförändringar stabiliseras på en nivå som innebär att människans påverkan på klimatsystemet inte blir farlig. Målet skall uppnås på ett sådant sätt och i en sådan takt att den biologiska mångfalden bevaras, livsmedelsproduktionen säkerställs och andra mål för hållbar utveckling inte äventyras. Sverige har tillsammans med andra länder ett ansvar för att detta globala mål kan uppnås.
16. **Ett rikt växt- och djurliv.** Den biologiska mångfalden skall bevaras och nyttjas på ett hållbart sätt, för nuvarande och framtida generationer. Arternas livsmiljöer och ekosystemen samt deras funktioner och processer skall värnas. Arter skall kunna fortleva i långsiktigt livskraftiga bestånd med tillräcklig genetisk variation. Människor skall ha tillgång till en god natur- och kulturmiljö med rik biologisk mångfald, som grund för hälsa, livskvalitet och välfärd.

